

SAVEZ UDRUŽENJA PRAVNIKA
XXVIII BUDVANSKI PRAVNIČKI DANI

**SAVETOVANJE O AKTUELNIM I
SPORNIM PITANJIMA
SAVREMENOG PRAVA**

ZBORNIK RADOVA

**PROMENE U PRAVOSUDNOM ZAKONODAVSTVU
I SUDSKOJ PRAKSI**

**NOVINE U PREDNACRTU GRAĐANSKOG ZAKONIKA
REPUBLIKE SRBIJE**

**AKTUELNA PITANJA IZVRŠNOG, STEČAJNOG
I NOTARIJALNOG PRAVA**

EVOLUCIJA UPRAVNOG PRAVA

**INOVACIJE U KRIVIČNOM MATERIJALNOM
I PROCESNOM PRAVU**

TENDENCIJE U RAZVOJU EVROPSKOG I EKOLOŠKOG PRAVA

USAVRŠAVANJE RADNOG I PRAVA SOCIJALNOG OSIGURANJA

ISBN 978-86-905458-1-0



**BEOGRAD
2025.**

Zbornik radova sa Savetovanja pravnika

Budva, . jun 2025. godine

**Beograd
2025.**

Prof. dr Milan Počuča¹
Prof. emeritus dr Nebojša Šarkić²
Prof. dr Dalibor Krstinić³

MALOLETNIČKI BRAK U KONTEKSTU PRAVA DETETA, OBAVEZE RODITELJA I ODGOVORNOSTI DRŽAVE

Apstrakt

Maloletnički brak predstavlja ozbiljan društveni, pravni i ljudski izazov, koji se u savremenom društvu sve više prepoznaje kao kršenje prava deteta, naročito u kontekstu njegovih osnovnih ljudskih prava, prava na obrazovanje, zdravlje i slobodu. Ovaj rad analizira maloletnički brak u okviru prava deteta, obaveza roditelja i odgovornosti države, sa posebnim naglaskom na pravne norme i međunarodne standarde koji regulišu ovu problematiku. S obzirom na to da maloletnici, zbog svoje fizičke i psihičke nezrelosti, nisu sposobni da donose odgovorne odluke o braku, maloletnički brak u značajnoj meri utiče na budućnost mladih osoba. Uloga roditelja u ovom kontekstu, kao i uloga države u prevenciji i sankcionisanju maloletničkih brakova, predstavljaju ključne aspekte koji se moraju usklađivati sa međunarodnim standardima zaštite prava deteta. Ipak, praksa pokazuje da mnoge države ne uspevaju da implementiraju efikasne mehanizme zaštite, što dovodi do nejednakosti u primeni zakona. Ovaj rad se bavi analizom trenutne pravne regulative, kao i predlogom za unapređenje pravnih i socijalnih mehanizama koji bi mogli doprineti smanjenju broja maloletničkih brakova i zaštiti prava dece.

Ključne reči: *maloletnički brak, pravo deteta, roditeljske obaveze, državna odgovornost, pravni standardi.*

¹ Redovni profesor; Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe; e-mail: pocuca@pravni-fakultet.info.

² Profesor emeritus; Univerzitet Union u Beogradu, Pravni fakultet; e-mail: nebojsa.sarkic@pravnofakultet.rs.

³ Vanredni profesor; Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe; Panevropski univerzitet 'Apeiron', Fakultet pravnih nauka, Banja Luka, Republika Srpska, BiH; e-mail: dkrstinic@pravni-fakultet.info.

UVODNE NAPOMENE

U našoj stručnoj javnosti, u posljednje vreme, dosta se često govori o maloletničkim brakovima.⁴ Većina mišljenja koja se iznosi u stručnoj javnosti ali i u najširoj javnosti ima negativnu konotaciju prema ovoj, nažalost prilično u nas rasprostranjenoj pojavi. Stupanjem u brak, bračni partneri preuzimaju obaveze i odgovornosti koje čine osnovu bračnog života. Ova obaveza se proširuje i na maloletnike koji stupaju u brak, iako su oni još uvek deca i nisu spremni za preuzimanje takvih odgovornosti. U tom kontekstu, postavlja se pitanje da li maloletnici mogu snositi odgovornost koju bračni život zahteva, kao i da li je ta odgovornost isključivo na njima.⁵

Problem maloletničkog braka se svakako ne može tretirati samo sa aspekta analize normativnog supstrata. Da je tako problem bi se sa lakoćom rešio bilo kroz zabranu sklapanja maloletničkih brakova bilo na neki drugi način koji bi zakon propisao.⁶

⁴ Važno je podsetiti da je pitanje maloletničkih brakova u međunarodnom pravu davno regulisano međunarodnom konvencijom UN još 1962 (konvencija UN broj 1763A (HVII) od 7. decembra 1962. članom 2. Konvencije utvrđeno je da će „Države članice ove konvencije će preduzeti potrebne zakonodavne mere da bi bliže odredile minimalnu starost za sklapanje braka. Brak neće moći legalno zaključiti lica koja ne budu dostigla to doba starosti, osim ako ne postoji oslobođenje od toga koje nadležni organ daje iz ozbiljnih razloga i u interesu budućih supružnika.” U konvenciji je naglašen i stav utvrđen Rezolucijom UN br. 843(IX) od 17. decembra 1954. godine. Izneto je da neki običaji, stari zakoni i praksa, koji se odnose na brak i porodicu nespojivi sa principima iznetim u Povelji UN i Opštoj Deklaraciji o pravima čoveka.

⁵ D.Krstinić, M.B.Počuča, N.Šarkiđ, N. „Underage marriage: A comparative analysis” *Pravo - teorija i praksa*, 41(2), 2024, 6-22.. 6.

⁶ „Kada je u pitanju okvirni broj maloletničkih brakova, raspolažemo podatkom do kojeg je došao Republički zavod za socijalnu zaštitu nakon analize godišnjih izveštaja centara za socijalni rad za 2023. Tokom prošle godine, centri su identifikovali 182 deteta u maloletničkim brakovima, od kojih je 12 (6,6 %) dečaka i 170 (93,4 %) devojčica. U odnosu na prethodnu godinu, kako navode, opao je broj identifikovane dece za 10,3 % (u 2022. ih je bilo 203). A prema podacima UNICEF-a dolazimo do saznanja da je 2012. godine u svetu preko 400 miliona žena starosti od 20 do 50 godina stupilo u brak pre punoletstva, a 23 miliona, uzrasta od 20 do 24 godine stupilo je u brak pre petnaeste godine života. Prema procenama, dolazi se do zaključka da će se u zemljama u razvoju, ne računajući Kinu, ovaj trend nastaviti, to jest da će jedna od tri devojčice verovatno biti udata pre svoje osamnaeste godine, a jedna od devet pre svoje petnaeste godine (United nations fund for population activities. (2012). *Marrying too young: end child marriage*. Dostupno na: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/MarryingTooYoung.pdf>)

Dakle, problem je neuporedivo složeniji. On nas tera da uz pomoć različitih metoda uđemo u suštinu problema kako bi najpre izvršili njegovu analizu a potom i dali predloge za njegovo razrešenje. Problem se mora razmatrati sa: istorijskog aspekta, sociološkog, kulturološkog, običajnog, religijskog, imovinskog, prosvetno-pedagoškog i sl. Ipak apsolutno najvažniji kriterijum je medicinski. Sklapanje ovakvih brakova podrazumeva psihofizičku zrelost jednog ili oba maloletnika koja stupaju u brak. Psihička zrelost podrazumeva jasnu svest o tome kakve se sve situacije nalaze pred budućim supružnicima, kakva su prava i obaveze budućih supružnika i sl.

Sa druge strane problem se mora razmatrati i sa aspekta odgovornosti roditelja koji prema važećim zakonskim propisima imaju različite oblike odgovornosti prema detetu do navršene 18 godine.

Treći aspekt svakako mora biti i odgovornost države koja generalno vrši nadzor i nad ostvarivanjem prava deteta ali i nad vršenjem roditeljskog prava. Ovde bi smo posebno apostrofirali ulogu i odgovornost centara za socijalni rad – organa starateljstva koji su centralni organ zaštite prava deteta i porodično-pravne zaštite u najširem smislu reči.

Dakle, cilj ovoga rada, koji su autori sebi postavili jeste da pokuša da uravnoteži nekoliko aspekata koji su nedovoljno, ili potpuno neusaglašeni. S jedne strane to su prava deteta, pa samim tim i pravo deteta da izrazi svoje mišljenje u pogledu budućeg života i sklapanja braka. Tu je pitanje odgovornosti roditelja koji mora da brine o psihofizičkom razvoju deteta i da u granicama mogućeg vrši kontrolu, usmeravanje ili korigovanje odluka deteta. Treći aspekt je naravno odgovornost države koja je nesporna kako u pogledu ostvarivanja prava deteta, te zaštite deteta ali i u pogledu zaštite prava porodice, te vršenja nadzora nad ostvarivanjem zakonitosti u porodici, te pružanja porodično-pravne zaštite.⁷ Pored navedenog relevantno je naglasiti da prerano sklapanje braka i stvaranje potomstva u ranoj fazi života utiče na to da supružnici ostaju na niskom stepenu obrazovanja, što u kasnijem životu

⁷ Vidi detaljnije: M. Alinčić, A. Bakarić, *Porodično pravo*, Zagreb: Narodne novine: Pravni fakultet 1989.; V. Bakić, *Porodično pravo SFRJ*, Beograd: Savremena administracija 1988.; M. Begović, *Šerijatsko bračno pravo: sa kratkim uvodom u izučavanje šerijatskog prava*, Beograd: G. Kon 1936.; M. Begović, *Porodično pravo*, Beograd: Naučna knjiga 1957.; O. Cvejić Jančić, O. (1995). *Porodično pravo* Knj. 1, *Bračno pravo*, Novi Sad, Pravni fakultet, Centar za izdavačku delatnost 1995.; Lj. Đurović, *Porodično pravo* Beograd: Naučna knjiga 1988.

predstavlja veliku prepreku za samostalan materijalan i ekonomski razvoj porodice.⁸

1. MALOLETNIČKI BRAK

U literaturi se maloletnički brakovi označavaju različitim terminima i to kao rani brak, prinudni brak i ugovoreni brak i koriste se kao sinonimi, iako to nisu.⁹ Naš Porodični zakon je maloletstvo stavio u kategoriju bračne smetnje. One predstavljaju zakonom negativno određene činjenice čije postojanje u trenutku zaključenja braka prouzrokuje ništavost takvog braka.¹⁰ Lice koje je navršilo 18 godina naš zakonodavac označava kao maloletnike. Poslovna sposobnost i bračna sposobnost se stiče nakon navršene 18 godine. Maloletstvo kao bračnu smetnju možemo posmatrati u dva pravca. Maloletstvo ispod 16 godina i maloletstvo iznad 16 godina. Maloletstvo ispod 16 godina je neotklonjiva bračna smetnja. Međutim, ukoliko se radi o licu koje je starije od 16 godina, ova bračna smetnja je otklonjiva.¹¹ Potrebno je da budu ispunjeni zahtevi propisani zakonom „Sud iz opravdanih razloga može dozvoliti sklapanje braka maloletnom licu koje je navršilo 16 godina života, a dostiglo je telesnu i duševnu zrelost potrebnu za vršenje prava i dužnosti u braku.”¹²

⁸ M. Počuča, *Porodično pravo*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu 2010.

⁹ M. Počuča, D.Krstinić, N. Šarkiće, „Prohibition of Minor Marriages”, *Kultura polisa*, 20(2), 2023. 104.

¹⁰ „Najvažnija podela bračnih smetnji je na bračne smetnje koje činjenicom svog postojanja u trenutku sklapanja braka povlače ništavost braka – apsolutnu ništavost (bračnost, nesposobnost za rasuđivanje, srodstvo i starateljstvo) i one koje za posledicu povlače rušljivost braka – relativnu ništavost (maloletstvo, mane volje i nesposobnost za rasuđivanje koja je prestala tokom braka). Dalje bračne smetnje delimo na otklonjive i neotklonjive u zavisnosti od toga da li se može dobiti sudsko oslobađanje (disperzacija od bračnih smetnji). Otklanjanje bračnih smetnji su maloletstvo iznad 16 godina i tazbinsko srodstvo jer sud svojom odlukom može otkloniti postojanje ovih bračnih smetnji. Neotklonjive bračne smetnje su sve druge. Na kraju smetnje mogu biti privremene, bračnost, nesposobnost za prosuđivanje, mane volje i starateljstvo i trajne srodstvo. M.Počuča, N. Šarkiće, *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*, 11 izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik, 2024. str. 100.

¹¹ M.Počuča, N. Šarkiće, *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik, 2011, str. 109.

¹² Videti član 23, stav 2, Porodičnog zakona, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.

Ispunjenost uslova i davanje dozvole za zaključivanje braka daje osnovni sud, u vanparničnom postupku. Ovaj postupak je zatvoren za javnost i hitan.¹³ Naime, davanje dozvole predstavlja način na koji se otklanja dejstvo bračne smetnje (dispenzacija). A u našem pravu regulisano je Zakonom o vanparničnom postupku. Možemo reći da su zabrane zapravo opomena bračnim partnerima i upozorenje nadležnim državnim organima da ne dozvole zaključenje braka pre nego što sud donese pravnosnažno rešenje da dozvoljava zaključenje braka. Dobijanjem dozvole za stupanje u brak, maloletnik stiče bračnu sposobnost, a zaključenjem braka, uz dozvolu suda stiče i opštu poslovnu sposobnost.¹⁴

Kako bi doneo valjanu odluku, sud mora u najkraćem mogućem roku da na pogodan način pribavi sve relevantne podatke koji su od uticaja za donošenje odluke. To su, pre svega, postojanje slobodne volje i želje maloletnika za zaključivanje ovoga braka ili se pak na njih vrši pritisak iz raznoraznih razloga (prodaja mlade kao deo tradicije i običaja; prodaja mlade radi vršenja krivičnih dela: prostitucija, džeparenje, sitne krađe i prevare i sl.), unapred ugovoreni brakovi kao deo patrijarhalnih tradicionalnih odnosa i sl.

Osnovni zadatak suda je da proveriti da li se radi o slobodnoj volji ili ima bilo kojeg oblika koji utiču na mane volje (vidi detaljnije, sila, pretnja i zabluda koji utiču na mane volje).

Drugo krucijalno pitanje jeste da li je maloletnik dostigao telesnu i duševnu zrelost koja je potrebna za vršenje prava i dužnosti u braku. Ove činjenice sud će proveriti tako što će pribaviti mišljenje odgovarajućih stručnih službi (psihologa, psihijatra, pedagoga i sl.). Takođe, može zatražiti i mišljenje zdravstvene ustanove posebno u slučaju ako postoji indicija ili je nesporna činjenica da je kao prateća pojava podnetog zahteva i trudnoća buduće mlade.

Da bi se donela valjana odluka sud mora u najkraćem mogućem roku da sagleda i sve druge okolnosti koje utiču na donošenje ovakve odluke. Mora da ostvari kontakt sa roditeljima budućih supružnika, kao i da uz pomoć organa starateljstva pribavi osnovne podatke o tome kakvi su materijalno-ekonomski uslovi za život budućih supružnika, šta od školske spreme ili obrazovanja poseduju, kakve su mogućnosti za egzistenciju i sl.

¹³ Vidi detaljnije: G. Stanković, M. Trgovčević Prokić, *Komentar Zakona o vanparničnom postupku : sa odabranom sudskom praksom i primerima podnesaka, rešenja i javnobeležničkih isprava: prema stanju zakonodavstva od 1. septembra 2024. godine*, Beograd: Službeni glasnik 2024.

¹⁴ G. Stanković, „Postupak za davanje dozvole za stupanje u brak u slučaju maloletnosti”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, (22), 1982. 197.

Sud mora takođe i saslušati roditelje ili eventualne staratelje budućih supružnika kako bi pribavio mišljenje i o tome kakav je njihov odnos prema izraženoj želji maloletnika, da li istu podržavaju, da li je negativno podstiču ili utiču na formiranje mišljenja. Takođe kroz ovaj razgovor sud će utvrditi da li budući supružnici mogu da računaju i na određenu pomoć svojih roditelja (rešavanje stambenog pitanja, ustupanje ili poklanjanje nekih nekretnina, poslovnog prostora ili bilo koji vid pomoći koji bi mogao da utiče na egzistenciju budućih supružnika. Zanimljiva je činjenica da za sklapanje maloletničkog braka u našem pravu nije potrebna saglasnost roditelja. Naime, njihovo mišljenje se ispituje, ali njihova saglasnost ne predstavlja uslov za sklapanje braka. Po pravilu sud sasluša maloletnika bez prisustva ostalih učesnika. Takođe, sud je dužan da ispita i lična svojstva, imovno stanje i druge bitne okolnosti koje se odnose na lica sa kojim maloletnik želi da zaključi brak, i na pogodan način ispituje sve okolnosti koje su od značaja za utvrđivanje da li postoji slobodna volja i želja maloletnika da zaključi brak. Pored navedenog, sud utvrđuje da li je maloletno lice dostiglo telesnu i duševnu zrelost potrebnu za vršenje prava i dužnosti.¹⁵

Sud će naravno izvesti i dokaz saslušanjem budućih supružnika (ako su jedan ili oba maloletni) i to bez prisustva ostalih učesnika. Ovaj dokaz sud mora izvesti veoma brižljivo kako bi se svela na najmanju moguću meru sumnja u autentičnost volje i njenu iskrenost. Takođe, sud mora proveriti da li postoji i svest o tome o kakvoj se pravnoj i životnoj situaciji radi.

Posebno napominjemo da su ovde suprotstavljena dva kriterijuma. S jedne strane, sud mora postupak završiti brzo jer je cilj da se nastala situacija razreši pogotovo u slučaju kada je trudnoća prateća pojava uz zahtev. Sa druge strane sud mora da sve izvedene dokaze izvede valjano i da ih brižljivo proceni. To posebno naglašavamo jer se radi o pravnom izuzetku. Naime, generalna norma glasi da se brak ne može zaključiti pre 18 godine, a ovde sud donosi odluku koja mora biti ozbiljno obrazložena i utemeljena na valjanim razlozima.

Prema analizi koju smo vršili u dužem vremenskom periodu sudovi po pravilu imaju pozitivan odnos prema ovakvim zahtevima. I to je deo tradicionalnog odnosa te uticaja lokalnih običaja sredine pogotovo u manjim mestima. Od važnosti je činjenica da od odluke suda zavisi da li će predlog

¹⁵ Videti član 82 Zakona o vanparničnom postupku, *Službeni glasnik SRS*, br. 25/82 i 48/88 i *Službeni glasnik RS*, br. 46/95 - dr. zakon, 18/2005 - dr. zakon, 85/2012, 45/2013 - dr. zakon, 55/2014, 6/2015, 106/2015 - dr. zakon i 14/2022.

maloletnika za prevremeno stupanje u brak biti usvojen ili odbijen.¹⁶ Ukoliko sud donese pozitivnu odluku maloletnik (ili maloletnici) mogu da odu kod matičara te da obave zaključivanje braka. U slučaju da je odluka negativna postoji mogućnost žalbe višem sudu, te će veće troje sudija odlučivati o podnetoj žalbi.

Posebno apostrofiramo opšte poznatu činjenicu da se uz dobijanje dozvole za zaključivanje braka maloletnika, od strane suda, stiže i puna poslovna sposobnost. Ova činjenica dodatno komplikuje, ovu, inače delikatnu situaciju. Naime, lice koje je dobilo dozvolu za zaključivanje braka stiže i punu poslovnu sposobnost, te samim tim može samostalno (bez saglasnosti roditelja ili staratelja) da donosi sve pravno-ekonomske odluke (da bira i da bude biran, da raspolaže imovinom, da zaključuje ili razvodi brak, priznaje očinstvo i materinstvo i sl.).¹⁷

2. MALOLETNIČKI BRAK I VANBRAČNA ZAJEDNICA

Vanbračna zajednica predstavlja zajednicu života jedne žene i jednog muškarca koji nisu u braku. Sva savremena porodična prava prihvataju ovaj oblik zajednice života.¹⁸ Vanbračna zajednica određuje se po pravilu kroz stabilna i dugotrajna životna zajednica dve osobe različitog pola kojoj nedostaje zakonska forma braka.¹⁹

Da bi vanbračna zajednica uživala pravnu zaštitu porodičnog zakonodavstva Srbije ova zajednica mora ispunjavati određene uslove. Vanbračna zajednica treba da ispunjava sledeće uslove. Različitost polova, monogamiju, zajednicu života i trajnost zajednice i nepostojanje bračnih smetnji u trenutku zasnivanja vanbračne zajednice.²⁰

¹⁶ O. S. Jović, „Postupak za davanje dozvole za stupanje maloletnika u brak”. U: *Dvadeset godina Zakona o vanparničnom postupku*, (str. 187-194), Beograd: Pravni fakultet i Institut za pravna i društvena istraživanja i Centar za publikacije, 2003, 193.

¹⁷ Z. Ponjavić, „Maloletstvo kao bračna smetnja”, *Glasnik Pravnog fakulteta u Kragujevcu*, 1982., 93–104.

¹⁸ M. Draškić, *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd: Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo, 2022., 162.

¹⁹ A.V.Ivanović, K.D.Poleksić, D.B.Cvetković, „Vanbračna zajednica kao tekovina civilizacijskog razvoja”, *Baština*, 2024, 62, 237.

²⁰ Vidi M. Janjić Komar, R.Korać, Z.Ponjavić, (1996). *Porodično pravo*, Beograd: Nomos 1996.; D. Randelović, „Vanbračna zajednica u Republici Srbiji” *Megatrend revija*, 14(2), 2017, 127–144.

Nažalost, naš Porodični zakon, ne predviđa postojanje registrovane vanbračne zajednice. Ovo je u uporednom pravu, prepoznatljiv oblik rešavanja ovog pitanja. Naime, pojedini pravni sistemi predviđaju uslov da partneri koji nisu ispunili zakonsku formu zaključivanja braka, pred matičarem, javnim beležnikom (notarom), ili drugim državnim organom izjave da potvrđuju postojanje vanbračne zajednice. Obično se traži i potvrda od strane svedoka, socijalne službe i sl. Postojanje registrovanih vanbračnih zajednica bi bilo dobro i u našem pravnom sistemu, jer bi se otklonile brojne nedoumice koje nastaju prilikom ostvarivanja prava vanbračnih partnera (npr. pravo na penziju, pravo na zastupanje, obilazak u bolnici ili davanje saglasnosti za lečenje, obilazak u zatvoru i sl.).

Analizu o vanbračnoj zajednici i registrovanoj vanbračnoj zajednici stavili smo u kontekst problema zaključivanja i funkcionisanja maloletničkih brakova. Nemogućnost zaključivanja vanbračne zajednice kod maloletnika ceo problem izuzetno otežava. Sasvim je razumljivo da zakonodavac nije mogao da dozvoli postojanje vanbračne zajednice kod maloletnika jer je zaključivanje maloletničkih brakova u načelu zabranjeno. Izuzetno se to može odobriti, kao što je već rečeno, uz saglasnost suda.

Po našem mišljenju, ne može se prihvatiti argumentacija koja se često koristi da bi se opravdalo postojanje faktičkih maloletničkih zajednica. Pokušaj (po pravilu advokata u sudskim postupcima za utvrđivanje odgovornosti lica koji živi sa maloletnikom) da se radi o vanbračnoj zajednici a da je po našem pravnom sistemu vanbračna zajednica izjednačena sa bračnom nije za nas prihvatljiv. Razlog za ovakav tvrd stav je pre svega u činjenici da je uslov za zaključivanje braka punoletstvo (18 godina života). Izuzetak je veoma restriktivan i on podrazumeva ozbiljno angažovanje suda te se dalje „labavljenje” ove forme ne bi moglo ni razumeti ni opravdavati.²¹

3. PRAVA DETETA I ZAKLJUČIVANJE MALOLETNIČKOG BRAKA

Ustav Republike Srbije jasno definiše da su opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni deo pravnog

²¹ M. Bosanac, *Vanbračna porodica*, Zagreb: Prosvjeta 1976.; N. Draškić, *Vanbračna zajednica: građanskopravna dejstva zajedničkog života izvan braka*, Beograd: Naučna knjiga 1988; Z. Ponjavić (1982) „Maloletstvo kao bračna smetnja”, *Glasnik Pravnog fakulteta u Kragujevcu*, 1982, str. 93–104; S. Culja, *Vanparnični postupak*, Zagreb: Školska knjiga 1956..

poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju. U tom smislu potvrđeni međunarodni ugovori i opšte prihvaćena pravila međunarodnog prava predstavljaju izvor prava na teritoriji Republike Srbije.

Konvencija o pravima deteta predstavlja svakako najznačajniji međunarodni akt kojim se uređuju pitanja položaja i zaštite dece.²²

Za potrebe Konvencije pod pojmom deteta smatra se ljudsko biće do navršених 18 godina života, ako se na osnovu zakona koji se odnosi na dete i punoletstvo ne stiče ranije.

Sva utvrđena prava deteta u Konvenciji možemo podeliti na više načina u zavisnosti od kriterijuma koje ćemo uporediti. U odnosu na dete prava možemo podeliti na temeljna i lična prava. U temeljna prava svrstavamo pravo deteta na život i zdravlje, pravo deteta da živi sa svojim roditeljima, pravo na odgoj i obrazovanje. Lična prava su pravo deteta da zna svoje poreklo, pravo deteta na pravilan fizički, društveni i emocionalni razvoj, pravo na prijavu rođenja, pravo na državljanstvo, pravo na zaštitu od nasilja, pravo na privatnost i pravo na održavanje porodičnih odnosa. Ukoliko kao kriterijum uzmemo dete kao ravnopravnog člana društvene zajednice onda govorimo o građanskim pravima deteta kao što su pravo na slobodno izražavanje mišljenja u stvarima koje se njega tiču, pravo na traženje primanja i davanja obaveštenja važnih za život deteta, pravo na slobodu, misli i savesti i veroispovesti, pravo na slobodno udruživanje i mirno okupljanje. Prava deteta na zdravstvenu zaštitu zdravlja, pravo života i zdravlja deteta ometenog u razvoju (dete sa posebnim potrebama). Detetu se garantuju najviši standardi zaštite zdravlja, olakšice u lečenju i rehabilitaciji. Detetu sa posebnim potrebama pored zdravstvene zaštite obezbeđuje se i socijalna zaštita kao i drugi oblici potrebne zaštite i njega i njegove porodice. Ekonomska prava deteta obuhvataju zaštitu od ekonomskog izrabljivanja i obavljanja poslova koji mogu ometati školovanje, biti opasni i štetni po zdravlje, odnosno fizički, duševno i emocionalni razvoj deteta. Na životni standard iz člana 27. Konvencije takođe spada u ekonomska prava deteta. Kulturna prava obuhvataju pravo deteta na njegove vlastite veroispovesti, kulturu, običaje i upotrebu vlastitog jezika. Dete ima pravo

²² Konvencija o pravima deteta usvojena je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 20.11.1989. godine. Treba reći da je i pre ove Konvencije postojao niz pravnih akata međunarodnog prava koji su uređivali pitanja položaja i zaštite dece. To su Ženevska deklaracija o pravima deteta iz 1924. godine; Deklaracija o pravima deteta usvojena UN 1959. godine, Deo univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima – posebno član 23. i 24; Međunarodni pakt o ekonomskim socijalnim i kulturnim pravima – član 10.

na odmor i slobodno vreme, igru i rekreaciju kao i slobodno, kulturno ili umetničko izdržavanje. Smatramo da maloletnički brakovi dovode do povrede osnovnih prava dece, pre svega prava na nesmetan psihofizički razvoj, prava na zaštitu zdravlja i prava na obrazovanje. Rađajući decu, dok su i sami još deca, oni se suočavaju sa onim životnim situacijama za koje nisu pripremljeni, a veoma često deca iz tih brakova odrastaju u uslovima koji ne osiguravaju njihov pravilan rast i razvoj.²³

Prava deteta u odnosu na pravosudnu zaštitu možemo podeliti u zavisnosti od činjenice da li govorimo o detetu kao o stranci u postupku, detetu kao objektu primarne pravne zaštite ili detetu kao žrtvi rata ili nekih drugih okolnosti. U svakoj od datih podela dečijih prava Konvencija je uspostavila poseban kriterijum dobrobiti i najboljeg interesa deteta. Ovaj kriterijum koji je postavila Konvencija predstavlja pravni standard za sva nacionalna zakonodavstva.

Na samom kraju treba reći da Konvencija posebno naglašava ulogu porodice u životu deteta imajući u vidu razvoj njegove ličnosti. Naš Ustav kao i Porodični zakon u potpunosti prihvata sva temeljna načela iz Konvencije o pravima deteta, pravne standarde i druge norme kojima se uređuju pitanja porodičnog prava, položaju deteta porodice, vršenja roditeljskog prava, usvojenja i međunarodno priznatih prava deteta.

Za potrebe ovoga rada posebno ćemo analizirati dva člana Konvencije koji nam se čine posebno zanimljivi za obradu naše teme.

Strane ugovornice će obezbediti detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje, pravo slobodnog izdržavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta s tim što se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta. U tom cilju detetu će posebno biti pružena mogućnost da bude saslušano u svim sudskim, administrativnim postupcima koji se tiču deteta, bilo neposredno ili preko zastupnika, ili odgovarajućeg organa na način koji je u skladu sa procesnim pravilima nacionalnog zakona.

Dete, ima pravo na slobodno izražavanje sopstvenog mišljenja i pravo da se njegovo (njeno) mišljenje uzme u obzir u svim stvarima i postupcima koji se njega neposredno tiču.²⁴

²³ M. Počuča, , D.Krstinić, N.Šarkić, (2023), 104.

²⁴ Član 12. Zakona o ratifikaciji Konvencije ujedinjenih nacija o pravima deteta, *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*, br. 15/1990 i *Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori*, br. 4/1996 i 2/1997.

Uprkos ovako nedvosmislenom principu o pravu deteta izražava svoje mišljenje postoje i dva veoma ozbiljna dodatna korektivna kriterijuma. Prvi se naravno odnosi na godine života a drugi na zrelost deteta. Naravno da je besmisleno i pričati da dete od tri, četiri, pet godina treba da bude saslušavano u neakvim sudskim postupcima ili da je ono sposobno da izražava svoje posebno mišljenje. Ipak, drugi kriterijum je još važniji jer nas on upućuje na zrelost deteta. Sasvim je sigurno da ni sva deca uzrasta od 16 godina nemaju iste intelektualne i psihofizičke sposobnosti te je neophodno da se prilikom uzimanja u obzir mišljenja deteta vodi računa o godinama i zrelosti deteta. U procesnom smislu Konvencija ostavlja još jednu mogućnost da se pravo deteta na iskazivanje svog mišljenja tretira u skladu sa procesnim pravilima nacionalnog zakonodavstva.

Za nas drugo veoma interesantno pitanje je pitanje prava deteta da preduzima pravne poslove. Opšta podela bi bila na mlađe maloletnike i starije maloletnike. U konkretnom slučaju nas se tiču samo stariji maloletnici jer je nacionalno zakonodavstvo Srbije predvidelo da dete ispod 16 godina nema nikakve mogućnosti za zaključivanje braka. Spor an je period od 16 do 18 godine.

Kao što ćemo videti eventualno pravo maloletnika na zaključivanje braka i davanje izjave volje u tom sudskom postupku nije jedino pravo maloletnika za ostvarivanje pravnih poslova.

Postoje pravne situacije u kojima dete (stariji maloletnik) može lično odlučiti svojom izjavom volje na koji će se način pojedini pravni posao završiti. U tim poslovima njega ne može niko zastupati pa ni zakonski zastupnik. Na primer, stariji maloletnik koji je navršio 16 godina može sam, ukoliko to želi, izvršiti priznanje očinstva. Prekid trudnoće kod trudnice koja ima 16 godina može se izvršiti samo na njen izričiti zahtev. Zakon o nasleđivanju daje pravo maloletnom detetu starijem od 15 godina pod uslovima da je sposobno za rasuđivanje da učini punovažan testament.²⁵

Prema Porodičnom zakonu dete starije od 10 godina uz uslov da je sposobno za rasuđivanje ima pravo na davanje saglasnosti za zasnivanje usvojenja.²⁶ I kod promene ličnog imena dete sa navršenih 10 godina ima pravo na davanje saglasnosti za promenu ličnog imena. Dete sa navršenih 16 godina života ima pravo da traži od suda dozvolu za sklapanje braka, dete sa

²⁵ Vidi član 79. Zakona o nasleđivanju, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/2003 - odluka USRS i 6/2015.

²⁶ Vidi član 98. Porodičnog zakona, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.

navršenih 16 godina ima pravo na davanje saglasnosti za priznavanje očinstva od strane vanbračnog oca. Maloletnik stariji od 15 godina može zasnovati radni odnos uz saglasnost roditelja i srazmerno raspolagati sopstvenom zaradom. Stariji maloletnik ima pravo preduzimati sve druge pravne poslove, ali je za njihovu punovažnost potrebna saglasnost roditelja, kao zakonskog zastupnika ili staratelja.²⁷

4. PRAVA I OBAVEZE RODITELJA

Konvencija o pravima deteta u članu 5. predviđa prava i obaveze roditelja u odnosu na razvojne mogućnosti deteta. Države moraju poštovati pravo i odgovornost roditelja odnosno proširene porodice da usmeravaju i savetuju dete u vezi njegovih odnosno njenih ličnih prava shodno njihovim razvojnim mogućnostima.

Naš Porodični zakon u članu 65. predviđa da se roditeljsko pravo izvodi iz nužnosti roditelja i postoji samo u meri koje je potrebno za zaštitu ličnosti prava i interesa deteta. Nama se naravno čini da ovakva formulacija nije ni realna ni prihvatljiva. Ona stavlja odnos roditelja prema detetu samo u kontekstu jednosmernog odnosa zaštite prava deteta, što je nesporno prioritet, ali ne može biti i jedini odnos. Uostalom i sam zakon kasnije uređuje na primer pitanje izdržavanja roditelja koji nemaju sredstava za život, od strane njihove dece. Čini se da bi delotvornija formulacija bila koja bi ipak unela i neke tradicionalne vrednosti poput međusobnog poštovanja, ljubavi, pomoći i solidarnosti i sl. No, situacija je ovakva pa ćemo se dalje baviti samo normativnim supstratom.

Dakle, roditelji imaju pravo i dužnost da se staraju o deci. Pod staranjem o detetu podrazumeva se čuvanje, podizanje, vaspitanje, obrazovanje, zastupanje, izdržavanje te upravljanje i raspolaganjem imovinom deteta. Roditelj ima pravo da dobije sva obaveštenja o detetu od obrazovnih i zdravstvenih ustanova. Roditelji takođe imaju pravo i dužnost da čuvaju i podižu dete tako što će se oni lično starati o njegovom životu i zdravlju. Roditelji ne smeju podvrgavati dete ponižavajućim postupcima i kaznama koje uređuju ljudsko dostojanstvo deteta i dužni su da dete štite od takvih postupaka drugih lica. Roditelji ne smeju ostavljati bez nadzora dete predškolskog uzrasta, niti mogu privremeno poveriti dete drugom licu, samo ako to lice ispunjava uslove za staratelja.

²⁷ G. Kovaček Stanić, *Pravo deteta da zna svoje poreklo*, Novi Sad: Pravni fakultet 1997.; M. Čizmović, *Postupak u bračnim sporovima*, doktorska disertacija, Titograd 1977.

Naš Porodični zakon dalje uređuje pitanja obaveze roditelju u pogledu vaspitanja deteta, obrazovanja deteta, zastupanja deteta, izdržavanja deteta te upravljanja i raspolaganja imovinom deteta.

Ne ulazeći u odnos nesrazmere između roditeljskih prava i obaveza, u kontekstu ovoga rada upravo ćemo apostrofirati roditeljske obaveze. Dakle, roditelj ima brojne obaveze koje utiču pre svega na zdravlje, vaspitanje, školovanje i sl. svoga deteta. Ukoliko bi se poštovalo mišljenje deteta, u pogledu želje da zaključi brak, kako bi se ovo pravo deteta odnosilo na obavezu roditelja da ga zaštiti od svih potencijalno negativnih strana donete odluke o zaključivanju maloletničkog braka. Realno se postavlja pitanje koji je pravni standard ovde primaran. Ukoliko dete izrazi želju za zaključivanjem maloletničkog braka i tu želju obrazloži, moramo je realno konfrontirati npr. stavu roditelja da bi takva odluka bila loša po zdravlje deteta; po njegovo obrazovanje jer bi se prekinulo školovanje, po njegov ukupan proces vaspitanja, po njegovo imovinsko stanje i uopšte po njegov dalji psihofizički razvoj. Sasvim je jasno koliko je delikatna uloga suda, prema važećem pravnom modelu koji se kod nas primenjuje kada sud treba da odluči o podnetom zahtevu i da u što je mogućem kraćem roku izvaga opravdanost podnetog zahteva, eventualno protivljenje roditelja i druge relevantne činjenice koje mogu uticati na kvalitet donete odluke.

5. ODGOVORNOST DRŽAVE

Istorijski posmatrano odnosi u okviru jedne porodice tretirali su se kao apsolutno privatna stvar te porodice. Sredinom i naročito krajem XX veka preovlađuju pravna shvatanja o javno-pravnom karakteru porodičnog prava, te obavezi države da se u slučajevima kada je to neophodno upliće u porodične odnose. Argumentacija za to je pre svega proistekla iz jačanja svesti o ljudskim pravima pa samim tim i o pravima ugroženih (pre svega deca, žene, osobe sa posebnim potrebama i sl.). Država uvodi čitav niz mera u različitim sudskim postupcima koji se odnose na zaštitu članova porodice (kaznene odredbe o zabrani nasilja u porodici, zapostavljanja maloletnika, neplaćanja izdržavanja, napuštanja maloletnog lica, ne pružanja pomoći i sl.), u parničnoj materiji to su odredbe o lišavanju roditelja roditeljskog prava, privremenog lišavanju roditelja roditeljskog prava, predaji i oduzimanju deteta u izvršnom postupku i sl.

U našem pravnom sistemu centri za socijalni rad – organi starateljstva kao konstituisani stručni organi u okviru centara za socijalni rad imaju

primarnu ulogu u ostvarivanju zaštite prava u porodici.²⁸ U tom kontekstu imaju i posebnu ulogu koja bi se odnosila na ostvarivanje prava deteta ali i odnos između roditelja i dece. Uloga organa starateljstva je posebno naglašena u slučaju kada se proceni da roditelji ne vrše kvalitetno roditeljsko pravo. Tu postoje dva mehanizma. Prvi mehanizam podrazumeva preventivne mere koje bismo označili kao upozoravajuće i edukativne. Cilj ovih mera je da se roditelji koji nisu dovoljno obrazovani ili ne vrše iz drugih razloga dovoljno kvalitetno roditeljsko pravo koriguju, te da im se ukaže na eventualne propuste. Drugi mehanizam je mnogo delotvorniji jer on podrazumeva i preduzimanje određenih konkretnih mera: upozoravanje roditelja na nedostatke u vršenju roditeljskog prava; upućivanje roditelja na razgovor u porodično savetovalište ili ustanove specijalizovane za posredovanje u porodičnim odnosima; polaganje računa o upravljanju imovinom deteta; pokretanje sudskih postupaka i sl.

U kontekstu teme našega rada smatramo da bi uloga organa starateljstva bila više neko dragocena. Oni bi morali biti onaj stručni organ koji će pomoći sudu u donošenju pravične i na zakonu zasnovane odluke. Organ starateljstva s obzirom na svoju organizacionu strukturu (timski rad: pravnik, psiholog, pedagog, socijalni radnik, eventualno defektolog i sl.) mora biti dragoceni davalac stručnog mišljenja sudu da li je zahtev maloletnika opravdan u kontekstu onih posebnih okolnosti koje se traže za donošenje validne odluke: da li je odluka doneta bez ikakvih mana volje (sila, pretnja ili zabluda), da li se sa mišljenjem deteta ne manipuliše, da li je dete dostiglo psihofizičku zrelost za prihvatanje pravnih posledica ulaska u brak, da li je uloga roditelja ili trećih lica negativna u smislu (prodaje deteta, ustupanja deteta radi vršenja krivičnih dela: skitničenje, prosjačenje, prostituisanje i sl.).

Sada bismo se ponovo vratili na Glavu VI Zakona o vanparničnom postupku i to odredbe člana 79. do 87. Ove odredbe po našem mišljenju ni izbliza ne daju garanciju da će se ovi izuzetno važni sporovi i rešavati na izuzetno kvalitetan način.

Član 82. Zakona o vanparničnom postupku je zapravo jedini član kojim se razgrađuju merila i kriterijumi za donošenje odluke o davanju saglasnosti za zaključivanje braka. U stavu 1. je predviđeno da će sud na pogodan način ispitati sve okolnosti koje su od značaja za utvrđivanje da li postoji slobodna volja i želja maloletnika da zaključi brak kao i da li je maloletno lice dostiglo

²⁸ Više u: N.Šarkiće, M. Počuće, „Ovlašćenja organa starateljstva prema izmenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbeđenju (2019)” *Pravo - teorija i praksa*, 37(1), 2020., 21–33.

telesnu i duševnu zrelost potrebnu za vršenje prava i dužnosti u braku. Ovdje ima jako puno nepoznanica, pa ćemo ih postepeno analizirati.

Stav 2. istog člana predviđa da će sud pribaviti mišljenje zdravstvene ustanove, ostvariće odgovarajuću saradnju sa organom starateljstva, saslušaće podnosioca predloga, njegove roditelje ili staraoce, lica sa kojima maloletnik namerava da zaključi brak, a po potrebi može da izvede i druge dokaze i pribavi druga podatke. Ako oceni da je to potrebno radi utvrđivanja odlučnih činjenica sud će sve ili pojedine dokaze izvesti na ročištu. Neće se saslušavati roditelj koji je lišen roditeljskog prava, a sud će po slobodnoj oceni odlučiti da li će saslušati roditelja koji bez opravdanih razloga ne vrši roditeljsko pravo.

Sud po pravilu saslušava maloletnike bez prisustva ostalih učesnika. Obaveza suda je takođe da ispita lična svojstva, imovno stanje i druge bitne okolnosti koje se odnose na lica sa kojima maloletnik želi da zaključi brak.

Po našem mišljenju da bi se otklonile brojne nedoumice i opravdani prigovori na olako donošenje odluka o davanju saglasnosti maloletnicima za zaključivanje braka Zakon o vanparničnom postupku morao bi biti mnogo detaljniji. Pojam pribaviti mišljenje zdravstvene ustanove je veoma apstraktno i necelishodno. Zakonodavac je morao detaljno da kaže na koje će okolnosti sud pribaviti mišljenje. Ko će u zdravstvenoj ustanovi dati mišljenje, te koje će se mišljenje tretirati kao validno. Tako na primer smatramo da lekar opšte prakse ne može da da potvrdu o tome da li je maloletnik (ili maloletnici) psihofizički zreo za „ulazak” u brak. Po našem mišljenju ovakvu odluku morala bi da donese zdravstvena ustanova koja se posebno bavi specijalizovana psihijatrijska ustanova ili kvalifikovana ordinacija kliničkih psihologa. Takođe, opšte zdravstveno stanje (posebno pitanje da li je kao prateća pojava trudnoća) mora biti i rezultat mišljenja kompetentnih zdravstvenih radnika.

Takođe, za nas je potpuno neprihvatljiva formulacija „ostvariće” odgovarajuću saradnju sa organom starateljstva. Ovakva formulacija upućuje na neku vrstu labavog informisanja ili ovlaš pribavljenog mišljenja bez suštinske dubioznosti koja je neophodna sa stanovišta mišljenja centra za socijalni rad na sledeće okolnosti: iz kakvih porodica potiču dete ili deca budući supružnici, da li je to deo tradicionalnih odnosa i da li je to pitanje dominantno prilikom donošenja odluke, da li u porodici ima lica (roditelji, srodnici, kumovi i sl.), koja su sklona krivičnim delima (prostitucija, krađa, prosjačenje). Takođe centar mora da da mišljenje u kakvim uslovima će budući supružnici živeti, da li to znači da će prekinuti školovanje, da li imaju obezbeđenu makar elementarnu socijalnu sigurnost (rešeno stambeno pitanje, obučenost za obavljanje određenih poslova u poljoprivredi, stočarstvu, zanati i sl.). Stručno mišljenje centra za socijalni rad je vrsta preporuke, ali ne i obavezujuća

za sud, te će prilikom donošenja odluke sud ceniti i ovo mišljenje organa starateljstva.²⁹

Takođe koristimo „dosta neformalnu formulaciju” da će sud saslušati podnosioca predloga, njegove roditelje ili staraoce i lica sa kojima maloletnik namerava da zaključi brak. Zakon ne daje ni određene ni odredljive kriterijume za slučajeve da se roditelji protive zaključivanju braka, da iznose argumente o zdravstvenom stanju deteta, da iznose argumente o štetnosti napuštanja škole, lošeg uticaja budućeg supružnika ili njegove porodice, negativnu konotaciju samog braka i sl.

Dakle, čini se da su odredbe člana 82. nedovoljne, neprecizne i nedelotvorne sa stanovišta odgovora na brojna sporna pitanja iz ove po nama izuzetno delikatne pravne materije.³⁰

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Po mišljenju autora ovoga članka radi se o jednom od najznačajnijih pitanja iz oblasti porodično-pravne zaštite. Analiza organizacionih odredaba, materijalnog prava, ali i procesna rešenja po nama nisu ni približno zadovoljavajuća za donošenje validnih odluka u ovoj oblasti. To je i razlog zašto predlažemo sledeća rešenja:

- Najdelotvorniji izlaz iz ove situacije svakako bi bio formiranje novih sudova za porodične odnose u nekoliko većih gradova u Republici Srbiji. Nadležnost ovih sudova bila bi rešavanje svih spornih odnosa iz oblasti porodično-pravne zaštite. Osim organizacione strukture ovaj sud bi imao i sledeće karakteristike: manji broj predmeta, posebnu edukaciju sudija

²⁹ N. Šarkiće, D. Radulović, M. Počuča, *Posebni građanski postupci*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik 2019.; M. Počuča, „Izvršenje odluka u porodičnim stvarima” U: *Četrdeset godina izvršnog zakonodavstva u građanskim postupcima*, Zbornik radova, (str. 269-279), Beograd: Univerzitet Union - Pravni fakultet 2018..

³⁰ M. Obretković, *Porodični odnosi, starateljstvo i socijalni rad*, Beograd: Naučna knjiga 1987.; N. Šarkiće, M. Počuča, „Ovlašćenja centara za socijalni rad u porodično-pravnoj materiji, po odredbama Zakona o vanparničnom postupku”, *Pravni život*, 62(10), 2013, 155–172; N. Šarkiće, M. Nikolić, „Procesni položaj centara za socijalni rad”, U: *Sistem porodičnopravne zaštite u Srbiji* : zbornik radova (str. 215–238), Beograd; Glosarijum 2009.; M. Trgovčević Prokić, „Novine u Zakonu o vanparničnom postupku”, *Pravni život*, 62(7/8), 2013, 57–76; N. Šarkiće, D. Ružić, „Položaj organa starateljstva u izvršnom postupku”, *Socijalna politika*, 44(1), 1989., 47–53.

za dodatne oblasti obrazovanja osim prava (psihologija, socijalna zaštita, pojedine oblasti iz medicine i sl.). U okviru porodičnih sudova radile bi i dodatne stručne službe (psiholozi, pedagozi, socijalni radnici, eventualno defektolozi i sl.).

Do formiranja posebnih porodičnih sudova bilo bi neophodno da se u okviru postojećeg sudskog sistema izvrši specijalizacija za porodično-pravnu zaštitu.

- U postojećoj situaciji kada je ova oblast poverena u nadležnost osnovnih sudova i to sudijama u vanparničnoj materiji, za početak bi bilo neophodno da se uvedu porotnici kao glas naroda, glas mudrosti i pomoć sudiji u donošenju izuzetno delikatnih odluka.

- S obzirom da je iz Zakona o parničnom postupku izmešten deo koji se odnosi na proceduru porodično pravne zaštite u parničnoj materiji bilo bi sasvim logično da se i odredbe koje se odnose na (zaključivanje braka maloletnika, produžetak roditeljskog prava, te lišavanje poslovne sposobnosti) premeste u Porodični zakon. Tako bi se na jednom mestu rešilo pitanje i materijalno-pravnih ali i procesno-pravnih pitanja. Organi starateljstva morali bi biti obavezni učesnici u postupku za davanje saglasnosti maloletniku za zaključivanje braka. Po našem mišljenju oni moraju odmah dobiti predlog koji je podnet sudu i biti aktivno uključeni u sve radnje suda, te da pomogne sudu u oceni izvedenih dokaza, da predloži dodatne dokaze ili da ih sam organ starateljstva prikupi i priloži sudu.

- U ovom trenutku ne podržavamo predlog da se odredbe o zaključivanju maloletnog braka potpuno izbrišu iz našeg pravnog sistema. Smatramo da je ovo prilika da sud (čitajte država i državni organi) ima saznanja o (broju zaključenih maloletničkih brakova, problemima prilikom sklapanja maloletničkih brakova, pratećih pojava prilikom ovih pravnih poslova i sl.). Kako ukidanje ovih odredaba i brisanje Glave VI iz Zakona o vanparničnom postupku ni u kom slučaju ne bi razrešilo ovo pitanje, niti bi ovu specifičnu društvenu pojavu isključilo iz naše svakodnevnice.

- U slučaju da se zakonodavac ipak opredeli za donošenje odluke o potpunoj zabrani maloletničkih brakova sugerišemo da se ova odredba donese uz prateću odredbu u prelaznim i završnim odredbama o odlaganju primene zakona od najmanje deset godina. U ovom periodu država bi morala da sačini detaljan plan podizanja nivoa svesti u određenim regionima ili društvenim grupama dodatnoj edukaciji i ukazivanju na štetnost i zaključavanja maloletničkih brakova. Ovaj državni program mogao bi da se realizuje neovisno od izmena zakona i on bi podrazumevao koordinisanu akciju: socijalnih službi, osnovnih i srednjih škola, škola za obrazovanje

odraslih, zdravstvenih ustanova, sportskih organizacija, društvenih činilaca i sl. U programu bi moralo da se posveti puno pažnje edukaciji pre svega mladih osoba u svim štetnim aspektima ranog stupanja u seksualne odnose, zaključivanje faktičkih brakova, zaključivanja maloletničkih brakova sa aspekta kompletnog razvoja ličnosti i njegovog psihofizičkog sazrevanja.

LITERATURA

- Alinčić, M., Bakarić, A. *Porodično pravo*, Zagreb: Narodne novine : Pravni fakultet, 1989.
- Bakić, V., *Porodično pravo SFRJ*, Beograd: Savremena administracija 1988.
- Begović, M., *Šerijatsko bračno pravo: sa kratkim uvodom u izučavanje šerijatskog prava*, Beograd: G. Kon 1936.
- Begović, M., *Porodično pravo*, Beograd: Naučna knjiga 1957.
- Bosanac, M., *Vanbračna porodica*, Zagreb: Prosvjeta 1976.
- Draškić, M. (2022). *Porodično pravo i prava deteta*, Beograd: Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo 2022.
- Draškić, N., *Vanbračna zajednica: građanskopravna dejstva zajedničkog života izvan braka*, Beograd: Naučna knjiga 1988.
- Đurović, Lj., *Porodično pravo* Beograd: Naučna knjiga 1988.
- Zakon o nasleđivanju, *Sl. glasnik RS*, br. 46/95, 101/2003 - odluka USRS i 6/2015.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije ujedinjenih nacija o pravima deteta, *Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*, br. 15/1990 i *Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori*, br. 4/1996 i 2/1997.
- Ivanović, A. V., Poleksić, K. D., Cvetković, D. B., „Vanbračna zajednica kao tekovina civilizacijskog razvoja” *Baština*, 62, 2024, str. 237–248.
- Janjić Komar, M., Korać, R., Ponjavić, Z., *Porodično pravo*, Beograd: Nomos 1996.
- Jović, S., O., „Postupak za davanje dozvole za stupanje maloletnika u brak” U: *Dvadeset godina Zakona o vanparničnom postupku*, (str. 187–194), Beograd: Pravni fakultet i Institut za pravna i društvena istraživanja i Centar za publikacije 2003.
- Krstinić, D. M., Počuča, M. B., Šarkiće, N., „Underage marriage: A comparative analysis” *Pravo - teorija i praksa*, 41(2), 2024, pp. 6–22.
- Kovaček Stanić, G., *Pravo deteta da zna svoje poreklo*, Novi Sad: Pravni fakultet 1997.

- Obretković, M., *Porodični odnosi, starateljstvo i socijalni rad*, Beograd: Naučna knjiga 1987.
- Ponjavić, Z., „Maloletstvo kao bračna smetnja”, *Glasnik Pravnog fakulteta u Kragujevcu*, 1982., str. 93–104.
- Porodični zakon, *Sl. glasnik RS*, br. 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015.
- Počuča, M., Šarkić, N., *Porodično pravo i porodičnopravna zaštita*, 11 izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik 2024.
- Počuča, M., Krstinić, D., Šarkić, N., „Prohibition of Minor Marriages”, *Kultura polisa*, 20(2), 2023, pp. 101–129.
- Počuča, M., *Porodično pravo* Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu 2010.
- Počuča, M., „Izvršenje odluka u porodičnim stvarima” U: *Četrdeset godina izvršnog zakonodavstva u građanskim postupcima*, Zbornik radova, (str. 269-279), Beograd: Univerzitet Union - Pravni fakultet 2018.
- Počuča, M., Šarkić, N., *Porodično pravo i porodično pravna zaštita*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik 2011.
- Ranđelović, D., „Vanbračna zajednica u Republici Srbiji” *Megatrend revija*, 14(2), 2017, str. 127–144.
- Stanković, G., „Postupak za davanje dozvole za stupanje u brak u slučaju maloletnosti”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, (22), 1982, str. 197–214.
- Stanković, G., Trgovčević Prokić, M., *Komentar Zakona o vanparničnom postupku : sa odabranom sudskom praksom i primerima podnesaka, rešenja i javnobeležničkih isprava: prema stanju zakonodavstva od 1. septembra 2024. godine*, Beograd: Službeni glasnik 2024.
- Trgovčević Prokić, M., „Novine u Zakonu o vanparničnom postupku”, *Pravni život*, 62(7/8), 2013, str. 57–76.
- United nations fund for population activities. (2012). Marrying too young: end child marriage. Dostupno na: <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/MarryingTooYoung.pdf>
- Cvejić Jančić, O., *Porodično pravo: Knj. 1, Bračno pravo*, Novi Sad: Pravni fakultet, Centar za izdavačku delatnost 1995.
- Culja, S., *Vanparnični postupak*, Zagreb: Školaska knjiga 1956.
- Čizmović, M., *Postupak u bračnim sporovima: doktorska disertacija*, Titograd 1977.
- Šarkić, N., Nikolić, M., „Procesni položaj centara za socijalni rad”, U: *Sistem porodičnopravne zaštite u Srbiji : zbornik radova* (str. 215–238), Beograd; Glosarijum 2009.

- Šarkić, N., Počuča, M., „Ovlašćenja centara za socijalni rad u porodično-pravnoj materiji, po odredbama Zakona o vanparničnom postupku”, *Pravni život*, 62(10), 2013, str. 155–172.
- Šarkić, N., Počuča, M., „Ovlašćenja organa starateljstva prema izmenama i dopunama Zakona o izvršenju i obezbeđenju (2019)” *Pravo - teorija i praksa*, 37(1), 2020, str. 21-33.
- Šarkić, N., Ružić, D., Položaj organa starateljstva u izvršnom postupku, *Socijalna politika*, 44(1), 1989, str. 47–53.
- Šarkić, N., Radulović, D., Počuča, M., *Posebni građanski postupci*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu i Službeni glasnik 2019.

Prof. Milan Počuča Ph. D³¹

Prof.emeritus Nebojša Šarkić Ph.D³²

Associate prof. Dalibor Krstinić Ph. D³³

CHILD MARRIAGE IN THE CONTEXT OF CHILDREN'S RIGHTS, PARENTAL OBLIGATIONS, AND STATE RESPONSIBILITY

Summary

Child marriage represents a serious social, legal, and human challenge, increasingly recognized in modern society as a violation of children's rights, especially in the context of their fundamental human rights, including the right to education, health, and freedom. This paper analyzes child marriage within the framework of children's rights, parental obligations, and state responsibilities, with a particular focus on legal norms and international standards that regulate this issue. Considering that minors, due to their physical and psychological immaturity, are not capable of making responsible decisions about marriage, child marriage significantly affects the future of young people. The role of parents in this context, as well as the role of the state in preventing and sanctioning child marriages, represents key aspects that must align with international standards for the protection of children's rights. However, practice shows that many states fail to implement effective protection mechanisms, leading to inequality in the application of laws. This paper addresses the analysis of current legal regulations, as well as proposals for improving legal and social mechanisms that could contribute to reducing the number of child marriages and protecting children's rights.

Key words: child marriage, children's rights, parental obligations, state responsibility, legal standards.

³¹ Full professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad University Business Academy in Novi Sad.

³² Full professor; Faculty of Law University Union Belgrade.

³³ Associate professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad University Business Academy in Novi Sad, Pan European University Faculty of Law Sciences, Banja Luka.